

פרשת וישב ה'תשפ"ב
גיליון צד'

בִּירְרֵי הַתּוֹרָה

מאוצרותיו של הגאון רבי ישעיהו פלדמן שליט"א

ביאור עדות העדים בשטר

שיהיה לה את הכוח והעוצמה שיש בעדות הנאמרת מפי העדים. ומקשה הרמב"ן על דברי הרמב"ם שעדות העדים בשטר נאמנים רק מדרבנן, א"כ היאך דנים בגיטין בעדי חתימה בלבד, כלומר גט הבא לפנינו סומכים על עדי הגט כלומר העדים החתומים על הגט, שהגט נכתב ונמסר כהלכה, ודנים על אישה זו כאילו היא פנויה, והרי העדים שבשטר מועילים רק מדרבנן כמו שביאר הרמב"ם שכל מה שעדים שבשטר נאמנים לומר עדותם מהשטר הוא רק מדרבנן, והיאך עדים שכל כוחם הוא מדרבנן יכולים להעיד ולהכריע בדבר דאורייתא, ומביא ראיה מדברי הרמב"ם בעצמו (בהלכות גירושין פרק א' הלכה טז') שפוסק, שאם שניים חתמו ועבר ונתנו בינו לבניה הרי זה כשר, הואיל ועדים שבו כשרים, חזינן מדברי הרמב"ם שסומך על העדים שבשטר כאילו הם עדים האומרים בפה, והרי הם עדים רק מדרבנן שמדאורייתא אין להם שום תוקף ושום נאמנות שהרי יש כלל של מפיהם ולא מפי כתבם.

ועוד מקשה הרמב"ן על דברי הרמב"ם שכל הנאמנות של עדים שבשטר הוא רק מדרבנן, הרי לומדים מדברי הפוסק "וכתוב בספר וחתום", ששטר מועיל לקניין, והרי חלק מהשטר הוא העדים שבו חזינן שהעדים שבשטר שכל נאמנותם וכל עדותם היא רק מכתב ידם נאמנים מן התורה, והיאך כותב ופוסק הרמב"ם שעדים שבשטר אינם נאמנים אלא מדרבנן.

הנתיבות המשפט (סימן כח' ס"ק ז') מביא לגבי דברי השולחן ערוך הפוסק, אמר לשניים אמרו לפלוני שיכתוב ופלוני שיחתמו כשר, כלומר אדם רוצה לכתוב שטר שמתחייב לפלוני או בעל הרוצה לכתוב שטר גט לאשתו, ולפיכך הוא שולח

בסייעתא דשמיא נמשיך לבאר במאמר זה את נאמנות העדים החתומים על השטר, הרי ידוע הכלל שסומכים על העדים רק אם העדות נאמרת בפיהם ולא אם העדות נאמרת מתוך כתבם, וא"כ עדים החתומים על השטר היאך אפשר לקבל את עדותם מהכתב הרי אנו מקבלים את עדותם מכתב ידם ולא מפיהם ואי אפשר לקבל עדות מכתב העדים אלא רק על פיהם.

ביאור הנתיבה"מ היאך מועילים עדים שבשטר

המחבר (סימן כח' סעיף יב'), פוסק וז"ל "חותכים דיני ממונות בעדים שבשטר שלא תינעל דלת בפני לוויין", כלומר שפוסקים וסומכים על עדות הנאמרת ע"י שטר ולא בפי העדים, והטעם שתיקנו שתועיל עדות הנאמרת ע"י שטר, משום שרצו להקל על המלווה בתהליך גביית החוב שירצה להלוות, ולא להקשות עליו בתהליך גביית החוב ולא ירצה להלוות ויגיעו למצב שתינעל הדלת בפני הלוויין.

וכותב הש"ך (שם, ס"ק יד') שמקור דבי השולחן ערוך הוא מדברי הרמב"ם (בהלכות עדות פרק ג' הלכה ד'), וז"ל "דין תורה שאין מקבלים עדות אלא מפי שני עדים, ומפי סופרים חותכים מעדות שבשטר ואע"פ שאין עדים קיימים, כדי שלא תינעל דלת בפני לוויין", דברי הרמב"ם הוא ממש כדברי השולחן ערוך שכן התורה עדות נאמנת ויש לה כוח ועוצמה של עדות אך ורק אם היא נאמרת בפי העדים, אך רבנן תיקנו שגם אם העדות לא נאמרת בפי העדים אלא מהשטר מקבלים את העדות מהשטר כעדות הנאמרת בפה כדי שלא תינעל הדלת בפני לוויין. חזינן מדברי הרמב"ם שרבנן נתנו כוח לעדות הנאמרת מתוך הכתב,

ביאורו של ר' חיים היאך מועילים עדים שבשטר

ר' חיים (הלכות עדות בד"ה פ"ג ה"ד) מבאר באופן אחר היאך מועיל עדות שבשטר, שלעולם יש דין שטר ויש דין עדות, שאם אדם שולח את עדותו בכתב כלומר אדם צריך להעיד בבית דין ואינו מוציא הגה מפיו רק כותב את כל עדותו ע"ג נייר ונותן את הנייר לפני בית דין, זה נקרא מפי כתבם ועדות זו פסלה התורה שאמרה שעדים נאמנים רק בעדות הנאמרת בפיהם ולא עדות הנאמרת על ידי כתבם, אבל אם יש רק שם שטר, כלומר העדים מעידים על גבי דבר הנקרא שטר באופן כזה התורה לא פסלה מלקבל את העדות, כלומר שרק אם העדים מגשים את דיבורם בכתב התורה אמרה לא לקבל את הכתב כאילו נאמר בפה, אבל אם העדים אומרים את עדותם על גבי דבר הנקרא שטר באופן כזה התורה קיבלה את עדות העדים ולא פסלה מדין מפיהם ולא מפי כתבם.

ומרחיב ר' חיים את ביאורו, שהרי בקידושין וגירושין, ששניהם קניינים מן התורה, שהתורה אמרה קידושין מועיל גם בשטר וגירושין רק בשטר, והעדים שעל גבי השטר גם או על גבי השטר קידושין נאמנים שהיה כאן גירושין ע"י שטר גט זה או שהיה כאן קידושין ע"י שטר קידושין זה, משום שלשטר קידושין ולשטר גירושין יש שם שטר, ומועיל השטר משום דהוי שטר קניין שמהות השטר הוא קניין והעדים שעליו הם בדרך אגב אבל עיקר מהות השטר הוי בשביל הקניין באופן זה העדים יכולים להביע את עדותם בשטר, אך בשטר מכירה דהוי שטר ראייה כלומר השטר עצמו לא גורם לפעולות, אלא הוא רק מוכיח שהיה כאן מכירה אך הוא לא מבצע בפועל את המכירה, אם עדים מדברים מעל גבי שטר זה הם לא נאמנים לומר את עדותם, יוצא שר' חיים מחלק בן שטר קניין שמועיל עדות על גביו לבין שטר ראייה שלא מועיל עדות על גביו.

ומביא ראייה לדבריו לחלק בין שטר קניין שמועיל עדות על גביו לבין שטר ראייה שלא מועיל עדות על גביו, שיש גמ' בסנהדרין (דף לב' ע"א) שכל עדות המגיעה להעיד בפני בית דין ולא משנה מה הסיבה שהיא הגיע להעיד בפני בית דין העדים צריכים לעבור דרישה וחקירה (דרישה הוי שבע שאלות קבועות בבירור המקרה למשל מתי היה באיזה יום איזו שנה, וחקירה זה שאלות הנוגעות ספציפית למעשה שעליו הם מעידים). ושואלת הגמ' שהרי ידוע ששטרי חוב המוקדמים פסולים והמאוחרים כשרים, כלומר אם שני אנשים כתבו שטר חוב שהם חייבים אחד לשני, ואינם רוצים לכתוב את התאריך האמיתי מתי הייתה ההלוואה, אם הקדימו את התאריך ללפני ההלוואה בפועל השטר פסול אך אם איחרו את התאריך לכמה ימים או תקופה אחרי ההלוואה השטר כשר (ועיין שם בביאור הדבר), וממשיכה בשאלתה שאם עדים שמעידים בתוך השטר ע"י חתימתם הם עדים כשרים, איך נחקור אותם הרי אחת מהשבע השאלות שחובה לשאול בדרישה הוי באיזה יום הייתה ההלוואה, ואם התאריך בשטר חוב הוא תאריך מאוחר יוצא ששטר חוב המגיע לבית דין והתאריך

שליח שיאמר לסופר פלוני שיכתוב את השטר, ומבקש ממנו שגם יילך לפלוני ופלוני ויחתימם כעדים, השטר כשר, ומקשה הרמב"ן איך העדים ששומעים מפלוני השליח שביקשו מהם לחתום ולהעיד, כותבים וחותמים בפועל הרי הם שמעו בקשה זו לא מהמתחייב או מהבעל אלא מאחרים מאדם שביקשו ממנו שיבקש מהם, אבל את המתחייב עצמו הם לא שמעו לבקש, וא"כ כל עדותם הוי לא על דעת המתחייב אלא הוי עד מפי עד, ואין נאמנות בעדות הנובעת מכוח עד מפי עד, שכל העדים מסתמכים לא על ראייתם אלא על עדות של אדם אחר.

אלא מתרץ הרמב"ן, ומבאר מהו המושג הנקרא עד מפי עד, שעד עכשיו למדנו שעד מפי עד הוי כל עדות שאין העדים מעידים מכוח ראייתם אלא כל ידיעם עדות זו נובעת מכוח ששמעו מעד אחר מאדם אחר, ולא ע"פ ראייתם, וכל פעם שיש עדות כזו אנו פוסלים את העד מדין עד מפי עד שהעדות פסולה, ומעמיד הרמב"ן וכותב שהמושג עד מפי עד הוי הפוסל עדות הוי רק שהעדות מעידה על עובדה מוגמרת, כלומר שפלוני חייב פלונית מגורשת, באופן כזה אם כל ידיעתם שפלוני חייב או שפלונית מגורשת נובעת מעדות אחרת עדותם פסולה ולא מתקבלת, וזה הנקרא עד מפי עד, אך בדין אין העדים מעידים שום עובדה שפלוני חייב או שפלונית מגורשת אלא הם מעידים שפלוני אומר שפלוני ביקש מהם לחתום והם חתמו ואם ישאלום האם אישה זו מגורשת לא יידעו להגיד האם היא מגורשת אלא הם יגידו שפלוני ביקש מהם לחתום על הגט, יוצא שהעדים מעידים אך ורק על מה שם ראו, ולא על מעשה מוגמר, ולכך לא הוי העדים פסולים משום הכלל של עד מפי עד.

יוצא מדברי הרמב"ן שעדי חתימה של הגט לא הוי על עובדה מוגמרת על מעשה הגירושין שהאישה גרושה, והם אינם יודעים כלל האם האישה התגרשה בפועל אלא הם יכולים להעיד רק שהבעל אמר לכתוב את הגט, אך לבית דין יש אנן סהדי שאם הגט נכתב ע"י הבעל כנראה הבעל נתן לאישה את הגט, וע"כ היא גרושה אבל העדים עצמם אינם מעידים כלל על מעשה הגט אלא בית דין מבין ויש לו אנן סהדי שמוכרח שהיה כאן גט.

ועל פי דברי הרמב"ן מבאר הנתיבות המשפט שכל מה שאומרים שלא סומכים על עד מפי עד או על מפי כתבם הוי ג"כ רק על עדות של גמר הדבר שפלוני מכר פלוני גירש או פלוני חייב, אבל אם מספרים סתם סיפור דברים בעלמא שפלוני תיכנן למכור ועל כן ביקש לכתוב שטר, או שפלוני רצה לגרש ועל כן החתים על שטר גירושין, הם לא מעידים על עצם מעשה המכירה או על עצם מעשה הגירושין רק על המעשה מסביב למכירה או הגירושין, באופן כזה מועיל עדותם שבשטר שכל מה שאמרו מפיהם ולא מפי כתבם הוי רק באופן שמעידים על דבר מוגמר שפלוני חייב צריכים להעיד בפיהם, אך אם מעידים שפלוני רצה למכור ולכן כתב שטר, יכולים להעיד ע"י הכתב ולא דווקא בפיהם.

שבו מאוחר, והעדים שמעידים על שטר חוב זה אינם בפנינו אלא הם העדים החתומים על השטר, וכמו כל עדים המגיעים בפנינו אנחנו צריכים לעשות להם דרישה וחקירה ובאמת על כל השאלות של הדרישה והחקירה אנחנו מקבלים תשובה מתוך השטר אך על השאלה באיזה תאריך נכתב השטר אין אנחנו יכולים לקבל מתוך השטר שהרי יכול להיות שהתאריך שכתוב הינו תאריך המאוחר ולא התאריך האמיתי שבו הייתה ההלוואה, ויותר שהרי אחד מתנאי הכשרות של עדים הוי עדות שאפשר להזימה, ועדות זו שאינה מעידה מתי היה התאריך אי אפשר להזימה, שהרי אם יבואו שני עדים להזים את חתימתם ויאמרו שביום הנקוב בשטר שבו היה ההלוואה לא ראיתם את ההלוואה אלא עמנו הייתם במקום פלוני, יאמרו להם העדים צודקים שביום זה היינו עמכם אך באמת החוב היה כמה ימים קודם והשטר הוא שטר מאוחר, וא"כ היאך אפשר לקבל עדות בשטר הרי אי אפשר לעשות לעדות זו דרישה וחקירה.

מתרצת הגמ' אמר רבי חנינא דבר תורה אחד דיני נפשות ואחד דיני ממונות בדרישה וחקירה אך בממונות לא, כדי שלא תינעל דלת בפני לוויין, כלומר שרבנן תיקנו כדי להקל על תהליך ההלוואה ולמצוא בקלות עדים שלא יצטרכו דרישה וחקירה על העדות שבשטר הלוואה, ולעולם שטר הלוואה העדות שבו מועילה אפי' בלי דרישה וחקירה והווי תקנה מיוחדת דייקא בהלוואה כדי שלא תינעל דלת בפני לוויין, וא"כ מה ששאלנו היאך יועיל עדות ששטר הרי העדות צריכה לעבור דרישה וחקירה בשטר הלוואה לא צריכים העדים לעבור דרישה וחקירה.

אך בעיון קצת נראה שלמעשה פתרנו היאך יועיל עדות בשטר בשטרי הלוואה אך עדיין בשטרי גיטין וקידושין אנו מוצאים שמועיל עדות שבשטר אפי' שאי אפשר לעשות דרישה וחקירה וכן בשטר שחרור עבד מועיל העדות החתומה בשטר אפי' שאי אפשר לעשות דרישה וחקירה לעדים, מפני שלא כתוב עדות בשטר, אלא מה נאמר שהפקיעו רבנן את הקידושין, ולכך הגט לא אמור לחול כי מעולם לא היה כאן קידושין, ולכך אם יש עדים בשטר העדים נאמנים ומה שאין צריכים דרישה וחקירה הוי או משום שבשטרי הלוואה לא הצריכו רבנן דרישה וחקירה שלא תינעל דלת בפני לוויין, ובשטרי גירושין שהפקיעו רבנן את הקידושין.

אך עדיין בעבד לא שייך הפקעת עבדות, והיאך יועיל העדות שבשטר הרי העדות צריכה דרישה וחקירה ואין בשטר זמן יוצא שהעדות לא מעידה על הזמן כלל, ואין דרישה וחקירה ואין מועילה עדות בלי דרישה וחקירה, ועוד קשה שהרי יש שני טעמים מפני מה תיקנו זמן בגיטין, הטעם הראשון הוי משום בת אחותו שחוששים שיתחתן עם בת אחותו ויגרשה ויתברר כשזינתה עוד לפני הגירושין ואם לא נכתוב תאריך יגן על בת אחותו ויאמר שהגירושין היו לפני הזנות ולכך אינה חייבת מיתה שהרי כשזינתה לא הייתה אשת איש, לכך תיקנו שיכתבו מתי היה הגט שלא יוכל להגן עליה ולשקר בזמן הגט, ועוד

טעם אמרו מפני מה תיקנו זמן בגט משום פירא, שידעו מתי על הבעל להפסיק לאכול מפירות האישה ואם יאכל מפירות האישה יחייבוהו בתשלום, ולכא' מפני מה צריך להגיע לב' טעמים אלו, אפשר לומר טעם פשוט, שהרי העדים המעידים על הגט הם העדים שבשטר ואנחנו צריכים להגיע לדרישה וחקירה כמו כל עדים, ואפשר להגיע לידי דרישה וחקירה מליאה רק אם נכתוב את התאריך בגט, ואז נדע גם מתי היה זמן הגירושין.

ועל כל זאת מתרץ ר' חיים ומביא ראיה ליסודו לחלק בין שטר קניין לשטר ראייה, שמה שאומרים ששטר הוי כמי שנחקרה, כלומר שהעדים שבשטר נאמנים כמי שנדרשה ונחקרה עדותם, הוי באופן שהכמי שנחקרה אומר לי שהשטר הוא שטר טוב, ותמיד עיקר יסוד קבלת העדות הוי בפני בית דין כשבית דין מקבלים את העדות ודורשים וחקרים, אך בשטרות לא בעיני קבלת עדות בפני בית דין כלל, וכשבית דין רואים שטר לפנייהם ובשטר חתומים עדים בית דין אוחז בעדות שבשטר ורואה עדות זו כאילו כבר נחקרה ולכן לא צריך יותר דרישה וחקירה שהשטר מגיע לבית דין לא עושים בו דרישה וחקירה אלא בית דין רואה שטר זה והעדות שבו כאילו שהעדות כבר עברה דרישה וחקירה.

ומה ששאלת הגמ' בסנהדרין מפני מה שטרי חוב המאוחרים כשרים הרי צריך דרישה וחקירה, ולכא' לפי היסוד שהעדות שבשטר מגיעה לבית דין הרי היא כבר כאילו עברה כבר דרישה וחקירה והרי היא כאילו נחקרה כבר, מתרץ ר' חיים ששם הוי בשטרי ראייה שאין להם שם שטר, ולכן לעדות החתמה על השטר אין דין של עדות לאחר דרישה וחקירה, שרק עדות של שטר קניין לה בלבד יש דין של עדות לאחר דרישה וחקירה ולא לעדות של שטר ראייה שהיא צריכה לעבור את כל התהליך של דרישה וחקירה כל פעם שמגיע לבית דין, ולכן בשטרי גיטין וקידושין שיש שם שטר דהוי שטרי קניין לא צריכים העדים דרישה וחקירה, שהרי כשהעדות מגיעה לבית דין הרי היא כאילו כבר עברה דרישה וחקירה, אך שטרי ראייה שאין להם שם שטר אין על העדות שבשטר דין של כמי שנחקרה של עדות שעברה דרישה וחקירה, אך רבנן הורידו בשטר ראייה את המפי כתבם שיועיל העדות אפי' דהוי מפי כתבם וכן את כל השאר ההגבלות של קבלת עדות, כלומר כל דבר שרבנן הגבילו שלא יקבלו את העדות באופן כזה וכזה רבנן הורידו בשטר ראייה, אך דרישה וחקירה לא הוי תנאי בקבלת העדות אלא הוי דבר בעצם העדות, שבעצם העדות חלק מהעדות הוי הדרישה וחקירה, ומה שעצם העדות רבנן לא הורידו.

קושיית האבי עזרי

ושואל האבי עזרי (הלכות גירושין פרק א' הלכה כד') על ביאורו של ר' חיים, שאדם הכותב שטר הלוואה, יש לו בשטר זה שני דברים א' ראייה להלוואה הוכחה שהלווה, וחופ' מהראיה שיש

בשטר יש גם התחייבו שהלווה מתחייב למלווה, וא"כ יוצא שבכל שטר ראייה יש בו גם התחייבות יש בו שטר קניין, וא"כ צריך להיות נחקרה בכל שטר ראייה משום השטר הקניין שבו.

חידוש הקצות החושן בפרוזבול

הקצות החושן (סימן סז' ס"ק ו') מביא את דברי המחבר "גופו של פרוזבול פלוני ופלוני שכל חוב שיש לי אגבנו כל זמן שארצה", עכ"ל, ושואל הקצות החושן לכאן' היאך מועיל הפרוזבול הרי המלווה מחייב את הלווה שישלם לו אפי' שפטור מדינא שהרי יש שמיטת כספים, יוצא שאין פה דעת המתחייב, וא"כ איך מועיל השטר, הרי כל שטר שנכתב מקבל את הכוח של שטר

רק אם נכתב על דעת המתחייב ופרוזבול הרי לא נכתב על דעת המתחייב, אלא אמרין שניחא ליה ללווה שיעשו פרוזבול שיהיה לו ממי ללוות, ולמעשה לא צריך ראייה לפרוזבול שכל אדם נאמן שעשה שטר פרוזבול, אלא צריך רק את העשייה בפועל של השטר, ומבאר הקצות החושן דפרוזבול הוי כשטר קידושין שמועיל בלא דעת המתחייב משום שרק שטר ראייה צריך דעת המתחייב, אך שטר קניין לא צריך דעת המתחייב כדי לכותבו, משום שבשטר קניין השטר מועיל בפני עצמו מכוח עצמו, ולא צריך חיזוקים של דעת המתחייב משום שיש לו נחקרה מעצמו. (יוצא מדברי הקצות החושן, שכל השטר פרוזבול עובד מצד שטר קניין שיש לו נחקרה).

נר זכרון

הגיליון לעילוי נשמת

איש היקר שבערכין, שהעמיד דורות של תלמידים בדרך ישראל סבא, אהוב על הבריות ומכבדן, השכים והעריב לבית הכנסת במסיל"נ וקבע עיתים לתורה.

הרה"ח ר' עקיבא אלעזר בן הרה"ח שמחה יעקב הלפגוט ז"ל
חוגתו מרת חיה ריבה בת הרה"ח יעקב אפרים פישל ע"ה

ת.נ.צ.ב.ה.

להערות והארות, ולהצטרפות לרשימת התפוצה

ניתן לפנות למכון "בירורי תורה"

bt154154@gmail.com

נכתב ונערך ע"י י.פ.